

Ziņu izlaidums

EMCDDA UN EIROPOLA 2019. GADA ZIŅOJUMS PAR ES NARKOTIKU TIRGIEM

Jaunajā ziņojumā īpaši uzsver ES narkotiku tirgu plašo ietekmi uz veselību un drošību

(2019. gada 26. novembris, BRISELE **EMBARGO plkst. 10.00 pēc Centrāleiropas laika Briselē (plkst. 9.00 Lisabonā)**) Katru gadu eiropieši iztērē vismaz 30 miljardus EUR narkotikām, ko pārdod mazumtirdzniecībā, līdz ar to narkotiku tirgus ir nozīmīgs ienākumu avots organizētām noziedzīgām grupām Eiropas Savienībā. Šāds skaitlis šodien tika paziņots **ES narkotiku aģentūras (EMCDDA) un Eiropola izdotajā 2019. gada ziņojumā par ES narkotiku tirgiem** ⁽¹⁾. Aptuveni divas piektdaļas (39 %) no šīs kopsummas tiek iztērētas kaņepēm, 31 % kokaīnam, 25 % heroīnam un 5 % amfetamīniem un MDMA (1.1. attēls) ⁽²⁾.

Abas aģentūras ir apvienojušas spēkus, lai sagatavotu trešo pārskatu par aktuālo situāciju Eiropas nelegālo narkotiku tirgū. Ziņojumā ir aplūkotas tendences visā piegādes ķēdē no narkotiku ražošanas un kontrabandas līdz to izplatīšanai un pārdošanai. Tajā ir aprakstīts, kā narkotiku tirgus plaši ietekmē gan veselību, gan drošību un cik būtiska ir holistiskas pieejas loma efektīvā narkotiku kontroles politikā.

Iepazīstinot ar ziņojuma konstatējumiem, **Eiropas Migrācijas, iekšlietu un pilsonības komisārs Dimitris Avramopoulos** sacīja: "Organizētas noziedzības grupas ātri izmanto jaunas iespējas, lai gūtu finansiālu labumu, un tās arvien vairāk izmanto tehnoloģiskas un loģistikas inovācijas, lai paplašinātu savu pārrobežu darbību. Tajā pašā laikā tagad narkotikas Eiropas patērētājiem ir pieejamākas, bieži vien izmantojot sociālos tīklus un internetu. Šodien publicētais ziņojums vēlreiz apliecina, ka nelegālais narkotiku tirgus joprojām apdraud mūsu iedzīvotāju veselību un drošību. Mēs neatlaidīgi turpināsim sadarbību ar mūsu dalībvalstīm un starptautiskajiem partneriem, lai sekmētu cīņu pret narkotikām visos aspektos – mūsu jaunatnes, iedzīvotāju un sabiedrības labā."

Šajā stratēģiskajā un uz rīcību vērstajā analizē dati no **EMCDDA** narkotiku uzraudzības sistēmas ir apvienoti ar **Eiropola** operatīvajiem izlūkdatiem par organizēto noziedzību. Jaunākie dati ⁽³⁾ liecina, ka narkotiku pieejamība Eiropā kopumā saglabājas "ļoti augsta" un ka patērētājiem ir pieejami ļoti daudzi un dažādi augstas tīrības un iedarbības produkti par nemainīgām vai samazinātām cenām. Svarīgs ziņojumā aplūkots transversāls temats ir narkotiku ražošanas ietekme uz apkārtējo vidi, tostarp atmežošana un ķīmisko atkritumu apglabāšana, kas var izraisīt kaitējumu videi, drošības apdraudējumus un augstas satīrīšanas izmaksas.

Pieaugoša vardarbība un korupcija, kas saistīta ar ES narkotiku tirgus darbību

Ziņojumā ir uzsvērts, ka palielinās Eiropas gan kā narkotiku mērķa reģiona, gan kā ražošanas reģiona nozīme, un ir parādīts, kā Eiropas Savienībā arvien redzamāka kļūst vardarbība un korupcija, kas jau izsenis novērota tradicionālajās narkotiku ražotājvalstīs. Starp ziņojumā aprakstītajām narkotiku tirgus izraisītajām plaša mēroga sekām ir šā tirgus negatīvā ietekme uz sabiedrību (piemēram, bandu vardarbība, ar narkotikām saistītas slepkavības) un slogs uz valsts iestādēm un pārvaldi. Ziņojumā ir pētīta arī narkotiku tirgus saikne ar plašāku noziedzīgo darbību (piemēram, cilvēku tirdzniecību, terorismu), kā arī tā negatīvās sekas legālajai ekonomikai (piemēram, kā ar narkotiku tirdzniecību saistīta nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācija kaitē likumīgiem uzņēmumiem) (sk. infografiku I daļā un 1.2. attēlu).

Tirdzniecība, tehnoloģijas un noziedzīgi rīki, kas virza un veicina tirgu

Kā norādīts ziņojumā, *globalizācija, tehnoloģija un inovācija*, kā arī *noziedzīgi rīki* ir tie trīs faktori, kas virza un veicina norises narkotiku tirgū. Globāli ciešāk savienotā un tehnoloģiju iespējotā tirgū organizētās noziedzīgās grupas izmanto iespējas, ko rada komerciālo tirgu paplašināšanās, saistītās norises loģistikas jomā un digitalizācija. Ziņojumā ir paustas bažas par to, ka arvien daudzveidīgāka kļūst narkotiku tirdzniecība, izmantojot jūras transportu (2.4. attēls) un noziedzīgos nolūkos izmantojot vispārējās nozīmes aviācijas transportu (piemēram, privātus gaisa kuģus, dronus) (2.5. attēls). Tā kā Eiropā ir palielinājusies tendence iepirkties internetā, kā rezultātā ir palielinājies arī transportēto preču apjoms, strauji pieaug arī pasta un paku nosūtīšanas pakalpojumu izmantošana narkotiku transportēšanai.

Publiskā tīmekļa tirgus un “tumšā” tīmekļa jeb šifrētais tirgus, kā arī sociālie plašsaziņas līdzekļi, ziņojumāpmainīgas pakalpojumi un mobilās lietotnes dod iespēju pārdot narkotikas tiešsaistē. Lai gan šifrētie tirgi joprojām ir noturīgi (patlaban darbojas aptuveni 10 šādi tirgi — 2.8. attēls), ir parādījušies arī tiešsaistes veikali un tirgi, kas paredzēti konkrētu valstspiederības un valodu grupu pārstāvjiem. Nelikumīgi šaujamočī, šifrēti viedtālruņi un viltoti dokumenti ir daži no galvenajiem noziedzīgajiem rīkiem, ko arvien biežāk izmanto narkotiku tirgotāji.

EMCDDA direktors Aleksis Gūsdels (Alexis Goosdeel) stāsta: “Šis ziņojums ir kā nepārprotams trauksmes zvans politikas veidotājiem, lai pievērstos strauji augošajam narkotiku tirgum, kas kļūst arvien globālāks, ciešāk savienots un vairāk digitalizēts. Narkotiku ražošana neaptveramos daudzumos gan ES, gan aiz tās robežām ievērojami palielina dabisko un sintētisko vielu pieejamību. Tas nozīmē, ka tagad patērētājiem ir pieejams daudzveidīgs īpaši spēcīgas iedarbības un tīru produktu klāsts par pieejamām cenām. Pieaugošas bažas rada ar narkotikām saistītās vardarbības un korupcijas palielināšanās ES. Pašlaik par steidzamu prioritāti jāizvirza vēršanās pret narkotiku tirgus tālejošajām sekām veselībai un drošībai.”

Eiropola izpilddirektore Katrīna de Bolle (Catherine De Bolle) uzsver: “Eiropols gan savā operatīvajā darbā, gan pamatojoties uz izlūkdatiem, ko tas saņem no ES dalībvalstīm, novēro, ka narkotiku tirdzniecības aktivitāte nepārprotami palielinās. Tiesībaizsardzības iestādēm ir jāvēršas pret šo tendenci, tāpēc mēs ieguldām lielus resursus, lai atbalstītu ar narkotikām saistītu izmeklēšanu Eiropā. Eiropols jo īpaši vēršas pret augsta līmeņa organizētām noziedzīgām grupām, kas pelna lielu naudu uz daudzu savu upuru rēķina.”

Galvenie narkotiku tirgi tuvplānā

Ziņojumā ir padziļināti izpētīti vietējie tirgi attiecībā uz galvenajām narkotikām, ko lieto Eiropā, ievērojot plūsmu no ražošanas līdz izmantošanai.

- **Kaņepes — arvien daudzveidīgāki produkti.** Šī narkotika, kuras vērtība tiek lēsta vismaz 11,6 miljardu EUR apmērā, ir izplatītākā narkotika Eiropā, un iepriekšējā gadā to ir lietojuši aptuveni 25 miljoni eiropiešu (vecumā no 15 līdz 64 gadiem). Ziņojumā ir parādīts, ka, neraugoties uz to, ka joprojām dominē kaņepju augi un sveķi, kaņepju produktu daudzveidība arvien palielinās. Augstas iedarbības ekstrakti, zāles un veselības produkti uz kaņepju bāzes, kā arī arvien lielāks skaits kanabidiola (CBD) vai zema THC satura produktu tiek pārdoti ļoti dažādās formās (3.1. attēls). Tādēļ ir svarīgi cieši uzraudzīt to iedarbību un iespējamo ietekmi uz veselību. Papildu slodzi tiesībaizsardzības iestādēm rada palielinātā vardarbība starp organizētām noziedzīgām grupām, kas nodarbojas ar kaņepju tirdzniecību.
- **Heroīns un citi opioīdi — būtiski riski veselībai un bažas par prekursoriem.** Opioīdu lietošana joprojām ir visbiežākais no kaitējuma (arī nāves gadījumu) cēloņiem, kas saistīti ar nelegālo narkotiku lietošanu ES. ES ir aptuveni 1,3 miljoni problemātisko opioīdu (galvenokārt heroīna) lietotāju, un tiek lēsts, ka heroīna mazumtirdzniecības tirgus vērtība sasniedz vismaz 7,4 miljardus EUR gadā. Balkānu maršruts joprojām ir galvenais koridors, pa kuru heroīns tiek ievests ES, bet ir pazīmes, kas liecina, ka palielinās heroīna tirdzniecība pa dienvidu maršrutu, jo īpaši caur Suecas kanālu (4.8. attēls). Tāpat ir pierādījumi par heroīna prekursora acetanhidrīda novirzīšanu un tirdzniecību no ES uz heroīna ražošanas teritorijām. Pieaugošu risku veselībai rada spēcīgas iedarbības sintētiskie opioīdi (piemēram, fentanila atvasinājumi). Tie arvien biežāk tiek tirgoti tiešsaistē un nosūtīti pa pastu, bieži vien nelielās pakās, kurās ir liels skaits iespējamo lietošanas devu.

- **Kokaīns — rekordliels ražošanas apjoms un paplašināti tirgi.** Šī ir otrā visvairāk lietotā nelegālā narkotika ES, un tās vērtība mazumtirdzniecības tirgū tiek lēsta 9,1 miljarda EUR apmērā. Aptuveni 4 miljoni eiropiešu (vecumā no 15 līdz 64 gadiem) ir norādījuši, ka pēdējā gada laikā ir lietojuši šo narkotiku. Šī narkotika visvairāk tiek lietota Eiropas dienvidos un rietumos, taču izskatās, ka šis tirgus paplašinās. Ražošanas apjomiem Latīņamerikā sasniedzot rekordlielus apjomus, ir pastiprinājusies tirdzniecība uz ES (galvenokārt jūras konteineros), kur ir reģistrēts rekordliels konfiskācijas gadījumu skaits. Eiropas organizēto noziedzīgo grupu klātbūtne Latīņamerikā ļauj tām pārvaldīt piegādes ķēdi no viena gala līdz otram. Tas, iespējams, palielina konkurenci kokaīna tirgū, kas ir saistīta ar vardarbību ES. Izskatās, ka ES kļūst par tranzīta koridoru kokaīnam, kas paredzēts citiem tirgiem (piemēram, Tuvajiem Austrumiem, Āzijai).
- **Amfetamīns, metamfetamīns un MDMA — ražošana Eiropā lielos apjomos patēriņam iekšzemes tirgū un eksportam.** Šo narkotiku īpatsvars ES kopējā narkotiku tirgū ir aptuveni 5 %, un tiek lēsts, ka to vērtība ES mazumtirdzniecības tirgū ir vismaz 1 miljards EUR amfetamīnam un metamfetamīnam un 0,5 miljardi EUR MDMA gadījumā. Aptuveni 1,7 miljoni eiropiešu (vecumā no 15 līdz 64 gadiem) ir pamēģinājuši amfetamīnu vai metamfetamīnu pēdējā gada laikā, un aptuveni 2,6 miljoni ir pamēģinājuši MDMA (jeb "ekstazī"). Dažreiz šo vielu ražošana notiek "rūpnieciskā mērogā" ES teritorijā gan patēriņam iekšzemes tirgū, gan eksportam. Jaunas ražošanas metodes ļauj iegūt tīrākus un lētākus produktus, un visu loģistikas ķēdi kontrolē organizētas noziedzīgas grupas.
- **Jaunas psihoaktīvās vielas (NPS) — mazāk jaunu atklāšanas gadījumu, tomēr spēcīgas iedarbības vielas rada nopietnus draudus veselībai.** Šīs ir daudzveidīgas vielas, kurām nepiemēro starptautiskus narkotiku kontroles pasākumus. NPS tirgus vērtība nav zināma, tomēr 2018. gadā ES agrīnās brīdināšanas sistēmai tika ziņots par 55 NPS, kā rezultātā uzraudzībā esošo NPS kopējais skaits ir palielinājies līdz 731. Galvenās izcelsmes valstis ir Ķīna un nedaudz mazākā mērā arī Indija. Tiek uzskatīts, ka politiskie atbildes pasākumi un tiesībaizsardzības iestāžu darbība izcelsmes valstīs ir veicinājuši NPS izplatības samazināšanos (2014. gadā tika ziņots par 101 šādu vielu). Tomēr NPS joprojām rada nopietnus pārrobežu apdraudējumus veselībai, jo tirgū parādās spēcīgas iedarbības sintētiskie opioīdi, kanabinoīdi un viltotie benzodiazepīni, saistībā ar kuriem ir ziņots par neatliekamās medicīniskās palīdzības sniegšanu un nāves gadījumiem.

Vēršanās pret narkotiku tirgiem — pašreizējā un turpmākā rīcība

Ziņojumā ir uzsvērts, ka narkotiku tirgū, kas kļūst "arvien sarežģītāks, pielāgoties spējīgāks un dinamiskāks, ES politikai un atbildes pasākumiem jābūt tikpat elastīgiem, pielāgoties spējīgiem un saliedētiem". Ziņojumā ir aprakstītas vairākas darbības, kas tiek veiktas, lai vērstos pret nelegālo narkotiku piegādes ķēdi, sākot no operatīviem pasākumiem korupcijas apkarošanai ostās un beidzot ar apmācību ierēdņiem nelegālo narkotiku laboratoriju likvidēšanā. Ziņojumā ir arī aprakstīts plašs pieejamo politikas instrumentu klāsts (piemēram, koordinācijas struktūras, tiesību akti, sadarbības programmas un finanšu instrumenti).

Dažas no galvenajām rīcības jomām, kas norādītas ziņojumā, ir vēršanās pret to augstākā līmeņa organizēto noziedzīgo grupu darbības modeļiem, kuras aktīvi darbojas pasaules narkotiku tirgū, neaizsargātības mazināšana uz ārējām robežām un ieguldīšana tiesu ekspertīzes un toksikoloģijas spēju veicināšanā, lai attīstītos līdz ar inovācijām narkotiku ražošanā.

Aģentūras uzsver, ka uz nākotni vērstas pieejas īstenošana uzlabos gatavību reaģēt uz potenciāliem izaicinājumiem nākotnē, piemēram, virtuālo valūtu, dronu tehnoloģiju, piegādes ķēdes loģistikas automatizāciju un mākslīgo intelektu.

Piezīmes

⁽¹⁾ 2019 EU Drug Markets Report (Ziņojums par ES narkotiku tirgiem), un tā kopsavilkums, ir pieejams angļu valodā vietnē www.emcdda.europa.eu/2019/drug-markets un www.europol.europa.eu

Tam ir pievienoti 12 informatīvi dokumenti, kuros aplūkoti 2016. gadā apzinātie trūkumi. Šis ziņu izlaidums ir pieejams 24 valodās. Ziņojums ir daļa no sērijas, ko publicē reizi trijos gados (kopš 2013. gada).

⁽²⁾ Ziņojumā ietvertās diagrammas var lejupielādēt no EMCDDA mediatēkas: www.emcdda.europa.eu/media-library

⁽³⁾ Ja vien nav norādīts citādi, šajā ziņojumā ietvertie dati attiecas uz 2017. gadu.